

ترجمه انگلیسی این مقاله با عنوان:

Evaluating the Spatial Quality of Architecture Universities with a Social Sustainability Approach

در همین شماره به چاپ رسیده است.

رهیافتی بر ارتقا کیفیت فضایی دانشکده معماری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان*

منصوره فرخی^۱، راضیه لیبب زاده^{۲*}، حسین ذبیحی^۳

۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده عمران معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه معماری، دانشکده عمران معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده عمران معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده:

بیان مساله: پایداری اجتماعی در معماری بر ویژگی‌های کیفی فضا و روابط متقابل نیازهای انسان و فضای زندگی متمرکز می‌شود و می‌تواند برکنش‌ها و روابط اجتماعی افراد تاثیرگذار باشد، از این دیدگاه دانشکده‌های معماری نیازمند توجه خاص از لحاظ ویژگی‌های کیفی فضایی هستند تا ضمن فراهم نمودن رضایتمندی دانشجویان، به لحاظ اجتماعی پایدار باشند. بررسی این موضوع که مولفه‌های پایداری اجتماعی کدامند و چگونه می‌توان از این ویژگی‌ها در جهت افزایش مطلوبیت فضایی دانشکده‌های معماری بهره برد، سوالات اصلی این مقاله می‌باشند. هدف پژوهش حاضر آن است که به ارزیابی مولفه‌های پایداری اجتماعی در ارتقا کیفیت و مطلوبیت فضایی دانشکده معماری بپردازد. در پژوهش حاضر که به روش کیفی و تحلیل محتوا ارائه گردیده، ضمن بیان نظریات مختلف در حوزه پایداری اجتماعی بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، چالش‌های فضاهای آکادمیک معماری تشریح و در نهایت در جهت ارتقا کیفی فضای آموزشی دانشکده‌های معماری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان مدلی ارائه می‌گردد. یافته‌ها و تحلیل محتوای پژوهش نشان می‌دهد افزایش سطح کیفی فضاها با ایده‌های معمارانه همچون: فرم و هندسه فضایی، دسترسی‌های مناسب و خوانا، ابعاد مناسب و تناسب فضایی، کیفیت مناسب مصالح، تهویه مناسب، نورپردازی صحیح و پیش بینی فضاهای مشارکتی، در افزایش تعاملات اجتماعی، حس دل‌بستگی و تعلق به مکان، همبستگی و هویت موثر خواهند بود و عبارتی فضای آموزشی را از لحاظ اجتماعی به سمت پایداری سوق می‌دهند.

معماری و علوم رفتاری

مقاله تخصصی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۵/۲۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۷/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۷/۱۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۹/۳۰

واژگان کلیدی:

معماری پایدار،

پایداری اجتماعی،

دانشکده معماری،

کیفیت فضایی،

مدل مفهومی.

* این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری نویسنده اول است که با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشکده عمران، معماری و هنر در دست انجام است.

**

نویسنده مسئول: +989218422792, r.labibzadeh@gmail.com

۱- مقدمه

فضاهای آموزشی به خصوص در دانشکده‌های معماری به لحاظ ماهیت و سرشت خاص این رشته و نیز دانشجویانی با نیازها و الگوهای رفتاری و آموزشی متفاوت، نیازمند پژوهشی جامع در حوزه شاخص‌های فضایی مطلوب از دیدگاه کاربران چنین فضاهایی است. همچنین از آنجا که مؤلفه‌های پایداری اجتماعی نقش مستقیم در کیفیت فضایی و ارتباطی نزدیک با نیازهای روحی و روانی انسان‌ها برقرار می‌کند، بنابراین تبیین، تدوین و استخراج مؤلفه‌های این وجه از پایداری در الگوهای کالبدی فضاهای آموزشی به خصوص دانشکده‌های معماری الزامی به نظر می‌رسد. بر این مبنا و با هدف ارتقا کیفیت فضایی دانشکده‌های معماری، با توجه به ویژگی‌های خاص آموزشی این رشته که توأمان به صورت تئوری و عملی و با رویکردهای مختلف روانشناسی، جامعه‌شناسی، فنی مهندسی، هنری، فلسفی و ... ارائه می‌گردد، ضمن تاکید بر جنبه اجتماعی پایداری در معماری و اهمیت آن در حوزه طراحی فضاهای آموزشی تاثیر آن بر ارتقا کیفی فضایی مطرح و در نهایت مدلی در این زمینه پیشنهاد می‌گردد.

۲-۱- روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ ساختاری از نوع کیفی و تحلیل محتوا و بر مبنای نظرات مکتوب صاحب‌نظران، مشاهدات میدانی و ارزیابی عینی پژوهشگر از ساختار کالبدی مورد تحقیق (دانشکده‌های معماری) می‌باشد. جهت گردآوری اطلاعات و رویکردهای گوناگون نظریه پردازان، از منابع اسنادی-کتابخانه‌ای و به منظور دستیابی به مفاهیم عینی و کالبدی از مشاهدات میدانی در فضای دانشکده‌های منتخب معماری بهره گرفته شده است. در نهایت مفاهیم گردآوری شده در چند مدل پیشنهادی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرند.

در فرآیند تحقیق، ابتدا به جمع‌آوری، شناخت و ارزیابی نظریات و مفاهیم گوناگون در باب پایداری اجتماعی پرداخته شده است. سپس اهمیت و ضرورت توجه به این مفاهیم در ساختار کالبدی دانشکده‌های معماری به منظور ارتقا کیفیت فضایی آن‌ها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در ادامه به منظور پاسخگویی به نیازهای انسانی کاربران (دانشجویان) بر اساس مدل پایداری اجتماعی مکان جان لنگ، مدلی پیشنهادی ارائه می‌شود. به منظور استخراج عوامل موثر بر ارتقا فضای

پایداری اجتماعی یکی از اجزای اصلی توسعه پایدار به شمار می‌رود که بر ارزش‌ها، باورها و نیازهای اجتماعی انسان تکیه دارد. انسان تابع هر فلسفه، ایدئولوژی، جهان بینی و یا هر فرهنگی که باشد نیازمند زندگی اجتماعی است، چرا که اجتماعی زیستن یکی از نیازهای روحی و روانی اوست. به عقیده صاحب‌نظران، پایداری اجتماعی با تحقق چهار اصل هویت اجتماعی، نظم اجتماعی، امنیت و آسایش در دو بعد روانی و فیزیکی محقق می‌گردد. (طاهریان، ۱۳۹۴) فضاهای اجتماعی حمایت کننده که با جذب افراد و گروه‌های مختلف و ایجاد شرایط مناسب برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی، انسان‌ها را در تکمیل رشد روانی و اجتماعی شان یاری می‌دهند، نیاز به یک استراتژی جامع برای طراحی و شهرسازی پایدار دارند. (متین فر و اخلاق پسند، ۱۳۹۵) مبحث پایداری اجتماعی نه تنها در زمینه فضاهای مسکونی و شهری بلکه در فضاهای آموزشی از اهمیت خاصی برخوردار است. پایداری اجتماعی ضمن بررسی نیازها و رفتارهای انسان، طراحی را به گونه‌ای جهت می‌دهد تا ارتباط طولانی مدت انسان و محیط حفظ و فضا زنده و پایدار بماند.

معماری فضاهای آموزشی یکی از پیچیده‌ترین و دشوارترین شاخه‌های تخصصی در طراحی می‌باشد، زیرا عوامل موثر در آن بسیار متنوع و گوناگون بوده و بنابراین طراح یک فضای آموزشی می‌بایستی احاطه کامل به تمام ویژگی‌های خاص آن مجموعه داشته و از آگاهی و شناخت لازم در این زمینه تخصصی، برخوردار باشد. لذا نگاه پایدار به فضای آموزش معماری در دانشکده‌ها می‌تواند تاثیر شگرفی بر پویایی فضا و افزایش تعاملات دانشجویان داشته باشد. فضای آموزش معماری به عنوان یک بخش اصلی از محیط آموزشی و امکانات آموزشی، بایستی به شکل فعال از فرآیند یادگیری که ریشه در آموزش کاربردی و چند رشته‌ای دارد، حمایت کند. (Gislason, 2007) نوع و ساختار طراحی داخلی فضای آموزش معماری و همچنین کل مجموعه به عنوان مهم‌ترین مکان تفکر دانشجویان معماری از اهمیت بالایی برخوردار است، که نه تنها بر روی دید معمارانه دانشجویان مؤثر خواهد بود، بلکه کیفیت مطلوب ذهنی آن منجر به تداوم تاریخی آن ساختار می‌گردد. (Kurt: 2009) از آنجا که

محقق نخواهد شد. (نقصان محمدی و حاجی رضایی، ۱۳۹۲) اعتقاد عموم پژوهشگران بر آن است که بعد اجتماعی دارای وزن و اهمیت بالایی است و از مهم ترین اهداف توسعه پایدار به شمار می‌رود، زیرا بیشتر نیازهای خاص انسان و عکس‌العمل‌های کیفی افراد به مکان را مورد توجه قرار داده و هدف آن ارتقای سطح کیفیت زندگی انسان نسل حاضر و آینده است. پایداری اجتماعی که برگرفته از انسان، فرهنگ و روش‌های زندگی اوست، می‌کوشد تا به بهبود و ارتقا کیفیت و رفاه زندگی انسان نسل حاضر و آینده با در نظر گرفتن استعدادها، فرهنگ و ظرفیت‌های او به برآوردن نیازهای همه اقشار جامعه بپردازد. (چاووشی ساروی و جلالی مطهری، ۱۳۹۵) با این حال ابعاد مختلف توسعه پایدار (اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی) در مباحث پایداری به طور یکسان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. (شکل شماره ۱) این مورد می‌تواند به این دلیل باشد که منشأ اولیه شکل‌گیری این گفتمان، مباحث زیست محیطی بوده‌است. در عین حال ماهیت انتزاعی مباحث اجتماعی هم خود مانعی برای تعریف و اندازه‌گیری دقیق آن می‌باشد. (Colantonio and Dixon: 2009) مطابق با اسناد پایه توسعه پایدار (آینده مشترک ما ۱۹۸۷، کنوانسیون تنوع زیستی ۱۹۹۲) در مسیر پایداری اهداف مختلف دارای اهمیت برابر بوده و با یکدیگر حاصل می‌شوند. (Csanadi & others: 2011) عدم توجه به اصول پایدار اجتماعی؛ از جمله زیبایی‌شناختی، راحتی و آسایش، امنیت، هویت اجتماعی و... باعث از بین رفتن پویایی و روح زندگی در فضای شهری می‌شود و در مقابل توجه به شاخص‌های پایداری اجتماعی منجر به ایجاد حس مکان و تعلق خاطر نسبت به فضا می‌گردد. (چاووشی ساروی و جلالی مطهری، ۱۳۹۵). امروزه با توجه به ناپایداری‌ها و مضرات آن در مسیر توسعه، پایداری به عنوان مبحثی مهم و ضروری جلوه‌گر و در دو دهه اخیر، توجه مجامع جهانی به آن جلب شده است. (جاودان و رکن الدین افتخاری، ۱۳۹۴) پایداری اجتماعی می‌تواند به عنوان راهی برای نیل به حفاظت، گسترش و صیانت از این ارزشها برای نسل‌های آینده تعریف شود (Widok, 2009)، که شامل

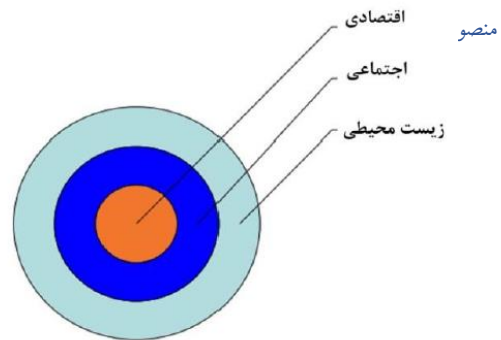
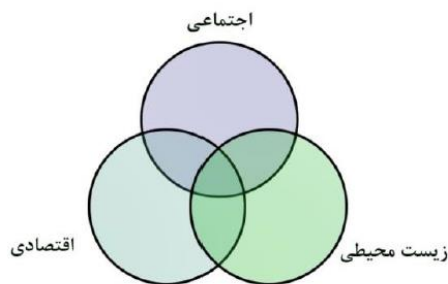
کالبدی در ساختار این مدل از مشاهدات میدانی در فضای دانشکده‌های معماری منتخب بهره گرفته شده است. نتایج حاصله از مشاهدات میدانی به عنوان پیش‌فاکتورهایی از شاخص‌های پایداری لحاظ گردیده است. با ارزیابی فاکتورهای استخراج شده از مشاهدات میدانی و جمع‌بندی نظریات در این حوزه، شاخص‌هایی به عنوان شاخص‌های اصلی استخراج می‌گردد. با تلفیق مدل پیشنهادی و مفاهیم مطرح شده در حوزه پایداری اجتماعی، ضمن تقسیم نیازهای انسانی به نیازهای فیزیولوژیک و نیازهای روحی روانی، با ویژگی‌های کالبدی، عملکردی و معنایی فضا، مدل گسترده‌تری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان به منظور ارتقا کیفیت فضایی دانشکده معماری پیشنهاد می‌گردد.

2-2- اهداف تحقیق:

-تبیین و ارزیابی مولفه‌های پایداری اجتماعی مکان موثر بر ارتقا کیفیت فضای دانشکده‌های معماری
-ارائه راهکارهای ارتقا کیفیت فضایی دانشکده‌های معماری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان
-تلفیق شاخص‌های پایداری اجتماعی با ساختار کالبدی فضا
۳-۲- سوالات تحقیق:
-مولفه‌های پایداری اجتماعی مکان چگونه بر ارتقا کیفیت فضایی دانشکده‌های معماری تاثیرگذارند؟
-راهکارهای ارتقا کیفیت فضایی دانشکده‌های معماری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان کدامند؟
-چگونه می‌توان از شاخص‌های پایداری اجتماعی در ساختار کالبدی بنا بهره برد؟

۳- بیان مساله

مفهوم پایداری در دهه ۱۹۶۰ در پاسخ به نگرانی‌های زیست محیطی شکل گرفته و به تدریج به عنوان یک هدف سیاسی مشترک مورد پذیرش قرار گرفت. (انصاری و همکاران، ۱۳۹۶) این پارادایم، نتیجه آگاهی بشر نسبت به مسائل محیط زیست، مشکلات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. (گرچی مهلبانی، ۱۳۸۹) نگاه توسعه پایدار صرفاً توجه به جنبه‌های زیست محیطی و اقتصادی نیست، بلکه مباحث اجتماعی دیدگاه جدیدی را در رسیدن به توسعه پایدار برای بشر ایجاد نموده است. به طوری که بدون لحاظ نمودن عوامل اجتماعی در هر جامعه، استراتژی‌های توسعه پایدار

محور اول: تحقیقات در خصوص موضوع پایداری و پایداری اجتماعی.

طاهریان در مقاله‌ای تحت عنوان " بررسی طراحی مجتمع های مسکونی با رویکرد پایداری اجتماعی و هویتی در تهران " به بررسی معیارهای پایداری اجتماعی در مسکن ایرانی که تعادل منحصر به فردی بین دو عرصه خصوصی (مسکن) و عمومی (اجتماع) برقرار کرده است، می‌پردازد و هدف بر آن بوده که با نگرشی بر مولفه‌های آسایش روانی و فیزیکی موثر در پایداری اجتماعی به راهکارهایی برای ایجاد پایداری در مناطق مسکونی دست یافته شود تا فرد در آن فضا احساس آسایش و امنیت کند. (طاهریان، ۱۳۹۴)

متین فر و اخلاق پسند، تعاملات اجتماعی بر سلامت روانی انسان ها را مورد بررسی قرار داده و به نحوه تاثیر طراحی بلوک های مسکونی و نیز فضای باز بین آن ها بر تعاملات اجتماعی پرداخته و راهکارهایی جهت افزایش تعاملات اجتماعی ارائه کرده‌اند. (متین فر و اخلاق پسند، ۱۳۹۵)

عزیززاده در پژوهش " تدوین شاخص های پایداری اجتماعی در عرصه همگانی " ضمن تعریف معیارهای کیفی محیطی در بستر ادراک انسانی به منظور ارتقا کیفیت اجتماعی، نحوه طراحی فضای شهری پایدار را متناسب با نیاز کاربران و استفاده کنندگان آن مورد ارزیابی قرار می‌دهد. (عزیززاده، ۱۳۹۴)

قافله باشی و همکارانش در مقاله‌ای، میزان رضایتمندی و پایداری اجتماعی در مسکن مهر استان البرز را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. (قافله باشی و همکاران، ۱۳۹۶)

هوشمندی و نقی زاده به بررسی و شناخت معیارهای پایداری اجتماعی و ارائه راهکارهایی برای طراحی مجتمع های مسکونی پرداخته‌اند. (هوشمندی و نقی زاده، ۱۳۹۶)

حسن زاده و فرخ زاد ضمن بررسی نیازهای انسان، تاثیر فرهنگ و شرایط محیطی به معرفی برخی از شاخص های

شکل شماره ۱) : مدل اول و دوم توسعه پایدار (از راست به چپ) (McKenzie S, 2004) به نقل از انصاری و همکاران (۱۳۹۶)

حقوق انسانی، حفظ تنوع، حفاظت، گسترش سلامتی و امنیت، برابری درون نسلی و بین نسلی و بسیاری دیگر از موضوعات است. (واعظزاده، ۱۳۹۴) با این حال در بین محققان اتفاق نظر وجود دارد که بعد اجتماعی توسعه پایدار، در میان ابعاد سه گانه آن، به شدت مورد غفلت واقع شده است. (شیعه و همکاران، ۱۳۹۶)

اکثر پژوهشهای صورت گرفته در حوزه پایداری اجتماعی به بررسی و تحلیل آن در فضاهای شهری پرداخته و تحلیل ابعاد آن در مکان و به خصوص فضاهای آموزشی مورد غفلت واقع شده است و این امر بر ضرورت پژوهشی جامع در اینگونه فضاها تاکید می‌کند .

در عصر حاضر، بررسی مقوله پایداری اجتماعی در طراحی دانشگاه‌ها به خصوص دانشکده‌های معماری بسیار حائز اهمیت است. پایداری اجتماعی در معماری به ایجاد یک فضای متناسب با نیازها، رفتارها و فرهنگ یک جامعه می‌انديشد. هدف از پایداری اجتماعی در اینگونه فضاها، ارتقا کیفیت فضای آموزشی و نیز بهبود وضعیت تعاملات اجتماعی میان دانشجویان می‌باشد. (هوشمندی و نقی زاده، ۱۳۹۶)

با توجه به ضرورت موضوع، هدف از مقاله حاضر، بررسی و شناخت مولفه‌های پایداری اجتماعی در فضای دانشکده‌های معماری و ارائه مدلی در زمینه ارتقا کیفیت چنین فضاهایی می‌باشد.

۴- پیشینه تحقیق

پیشینه پژوهش متشکل از سه محور به شرح زیر می باشد:

همکارانش (۲۰۰۸) صورت گرفته است به ارائه شاخصی جامع برای سنجش جوامع پایدار پرداخته می شود. (Van de Klerk, 2008)

محور دوم: تحقیقات انجام شده در زمینه ارتقا کیفیت کالبدی و محتوایی دانشکده‌های معماری.

نقدبیشی و اسلامی، در پژوهشی تحقیقاتی به بررسی و مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با اقتباس از تجربیات گذشته می‌پردازد. (اسلامی و نقدبیشی، ۱۳۹۱) قاسم زاده و رحیمی، به تبیین و ارزیابی مولفه‌های موثر بر کیفیت فضای دانشکده‌های معماری از دیدگاه دانشجویان پرداخته‌اند. محققان مذکور اظهار داشته‌اند که با گسترش کمی دانشکده‌های معماری، بعد کیفی فضاهای آموزشی این حوزه دچار بی توجهی شده است. (قاسم زاده و رحیمی، ۱۳۹۵) احدی و خان محمدی، در پژوهشی عملکرد دانشجویان در دانشکده معماری دانشگاه علم و صنعت را با بهره‌گیری از نور روز مورد ارزیابی قرار داده‌اند. (احدی و خان محمدی، ۱۳۹۴) زارعی حاجی آبادی و علی‌تاجر، به ارزیابی نقش محیط ساخته شده در تعاملات دانشجویان در فضاهای غیر رسمی مدارس معماری پرداخته‌اند و معتقدند زندگی اجتماعی دانشجویان در تمام فضاهای رسمی و غیررسمی دانشکده می‌تواند به طور گسترده‌ای فرآیند یادگیری را تحت تاثیر قرار دهد. (زارعی حاجی آبادی و علی‌تاجر، ۱۳۹۵) حمزه نژاد و فکوربان، در پژوهشی به بررسی طراحی و برنامه‌ریزی محیط‌های آموزشی معماری و مولفه‌های موثر در طراحی بنا بر خلاقیت دانشجویان پرداخته‌اند. (حمزه نژاد و فکوربان، ۱۳۹۷)

محور سوم: منابعی که به موضوع پایداری اجتماعی در فضای معماری پرداخته‌اند.

ایران زاده و همکاران، در تحقیقی مصداق پژوهانه به شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر بر پایداری اجتماعی مکان در فضای آموزشی پرداخته‌است. (بدری بنام و همکاران، ۱۳۹۸) این نویسندگان در پژوهش دیگری به تبیین الگوی پایداری اجتماعی مکان، با هدف ارتقا کیفیت مکان در فضاهای آموزشی می‌پردازند. (بدری بنام و همکاران، ۱۳۹۹)

۵- مبانی نظری

5-1- پایداری اجتماعی و توسعه پایدار

پایداری اجتماعی پرداخته‌اند. (حسن زاده و فرخ زاده، ۱۳۹۶) نسترن و همکارانش با فرض یکسان نبودن وزن شاخص‌های پایداری اجتماعی و با هدف شناخت و ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی، از مدل تحلیل شبکه (ANP) و روش دلفی در تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها در جهت تبیین پایداری اجتماعی استفاده می‌کنند. (نسترن و همکاران، ۱۳۹۲) عسگری در پژوهشی به بررسی نتایج مستقیم و پیامدهای بلند مدت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی باز آفرینی شهری در حوزه‌های اصلی پایداری اجتماعی در محلات نوسازی شده می‌پردازد. (عسگری، ۱۳۹۹) نوری با شناسایی ویژگی‌های چند بعدی مفاصل و تطبیق آنها با شاخص‌های معماری پایدار به ارتباط کارآمد این دو مفهوم پرداخته‌است. (نوری، ۱۴۰۰) چاووشی ساروی و جلالی مطهری، به بررسی جایگاه فرهنگ و نیازهای انسان در معماری بومی تبرستان با رویکرد پایداری اجتماعی پرداخته و نحوه پاسخگویی الگوهای کالبدی به نیازهای انسانی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. (چاووشی ساروی و جلالی مطهری: ۱۳۹۵) انصاری و همکارانش به بررسی پایداری اجتماعی و چارچوب مفهومی آن می‌پردازد. (انصاری و همکاران، ۱۳۹۶) نسترن و بصراوی با نگاهی به تجارب جهانی در خصوص پایداری اجتماعی در پی آن است که مشخص کند چه ویژگی‌های می‌تواند در ایجاد یک جامعه پایدار موثر باشد و زمینه‌ای را برای محقق ساختن آن فراهم سازد. (نسترن و بصراوی: ۱۳۹۵) نیارکی و صنایعیان، ضمن تبیین الگوهای کالبدی معماری با رویکرد پایداری اجتماعی، راه‌هایی به منظور رسیدن به این رویکرد ارائه می‌دهند. (صادقی نیارکی و صنایعیان: ۱۳۹۴) حاجی آقابرگ و همکارانش به بیان معیارهای موثر در ارتقا حس دل‌بستگی به عنوان یکی از شاخص‌های پایداری اجتماعی در فضاهای میانی مجتمع‌های مسکونی می‌پردازند. (حاجی آقا بزرگ و همکاران: ۱۴۰۰) غفوربان و همکارانش، به بازشناسی تاثیر مولفه‌های پایداری بر بعد اجتماعی مسکن، مشارکت‌پذیری و افزایش تعاملات اجتماعی می‌پردازد. (غفوربان و همکاران: ۱۳۹۶) شیخی و همکارانش به تبیین ارتباط میان رضایتمندی شهروندان از فاکتورهای محیطی و اجتماعی موثر بر توسعه محلات شهری در محله چیدر تهران می‌پردازد. (شیخی و همکاران: ۱۳۹۷) در پژوهشی که توسط ون کلرک و

توسعه پایدار، به دلیل ابهام مفهومی و چندوجهی بودن آن، دارای پیچیدگی فوق العاده‌ای است، که سبب ارائه تعاریف گوناگون و متعدد آن شده است. (Colantonio & Lane: 2007) و توافقی در مورد معیارها و دورنمایی که برای تعدیل و انطباق تعریف پایداری اجتماعی انجام شود وجود ندارد. (جدول ۱) آنچنان که به نظر می‌رسد امکان دستیابی به یک تعریف جامع کار سختی است. در تعریف پایداری اجتماعی، می‌توان اینگونه اظهارنظر نمود که نسل‌های آینده بشر نسبت به نسل حاضر از منابع و خدمات اجتماعی برابر برخوردار باشند. (Mak and Peacock: 2011) زمانی می‌توان گفت یک پروژه در بعد اجتماعی پایدار است که محیط زندگی متوازن را ایجاد کند. (Chan and Lee: 2008) پایداری اجتماعی کمتر روی خصوصیات انتزاعی تأکید دارد و بیشتر نیازهای خاص انسان و عکس‌العمل‌های کیفی افراد به مکانها را مورد توجه قرار می‌دهد. البته نیازهای انسان تابع عوامل فرهنگی بوده است که به رابطه دوطرفه انسان و فرهنگ مربوط می‌شود. بنابراین هدف اصلی پایداری اجتماعی، تأمین نیازهای انسان، ارتقای سطح کیفیت زندگی انسان نسل حاضر و آینده با لحاظ کردن فرهنگ و عادات همه‌اقتشار جامعه می‌باشد. به نظر می‌رسد دستیابی به پایداری اجتماعی مکان تنها با شناخت انسان و پاسخگویی به نیازهای او همچنین شناخت فرهنگ هر منطقه امکان‌پذیر می‌باشد. (چاووشی ساروی و جلالی مطهری،

با وجودی که توسعه پایدار محل تلاقی جامعه، اقتصاد و محیط زیست است. (مافی و همکاران، ۱۳۹۱) اما این سه بعد از زمان شکل‌گیری مفهوم توسعه پایدار به طور یکسان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. (شکل شماره ۲) در ابتدا مباحث زیست محیطی و اقتصادی در توسعه پایدار غلبه داشتند. موضوعات و مسائل اجتماعی از اواخر سالهای ۱۹۹۰، به عنوان رکنی اساسی در دستور کار این مباحث قرار گرفتند. (ایروانی و زندیه، ۱۳۹۵) در سال ۱۹۸۷، کمیسیون سازمان ملل متحد (WACOSS: Western Australian Council of Social Service) در گزارش آینده مشترک ما تعریفی از توسعه پایدار با این مضمون ارائه داد: "توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را برآورده سازد بدون آنکه توانایی نسل‌های آینده را در برآوردن نیازهایشان به خطر اندازد" (Mckenzie, 2004).

در سال ۲۰۰۰ برای اولین بار، اتحادیه اروپا در لیسون مباحث اجتماعی را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر مدل‌های توسعه معرفی کرد. در واقع توسعه پایدار زمانی محقق می‌شود که بین سه لایه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی اشتراک و همپوشانی وجود داشته باشد، به این معنا که تمامی مجموعه‌ها و زیرمجموعه‌های زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی بایستی به سطح مطلوبی از پایداری برسند تا بتوان به ارزیابی پایداری پرداخت. (یوسفی قلعه سلیمی و همکاران، ۱۳۹۲)

(۱۳۹۵) در جدول شماره ۱ نظرات مختلف صاحب‌نظران در زمینه پایداری اجتماعی مطرح گردیده است.

شکل شماره ۲) : میزان توجه به جنبه‌های مختلف پایداری در طول زمان، Littig, B. and Griebler, E. (۲۰۰۵) به نقل از نسترن و همکاران، (۱۳۹۲)

۵-۲- اندیشه‌های صاحب‌نظران در زمینه مفهوم پایداری اجتماعی

جدول شماره ۱) اندیشه صاحب‌نظران در زمینه مفهوم پایداری اجتماعی. ماخذ: (نگارندگان)

ردیف	صاحب نظران	اصول مرتبط با پایداری اجتماعی
۱	کلارنس پری (۱۹۲۹)	نظریه واحد همسایگی: تشکیل یک کل به هم پیوسته، هویت جمعی و محله ای، رشد و پویایی جمعی، افزایش ارتباطات اجتماعی، احساس همبستگی اجتماعی.
۲	مازلو (۱۹۵۴)	نظریه هرم سلسله مراتب نیازهای انسانی: لازمه رفتن به هرم های بالا، ارضاء شدن در طبقه پایین هرم، نیازهای اجتماعی، بعد از نیازهای زیستی و امنیتی، پیش زمینه شکوفایی استعدادها، رشد تعاملات اجتماعی.
۳	جیکوبز (۱۹۶۱)	تاکید بر تعاملات اجتماعی، امنیت، سرزندگی، عدالت اجتماعی، توجه به مقیاس انسانی.
۴	شولتس (۱۹۶۳)	تاکید بر تعاملات اجتماعی، هویت، مقیاس انسانی، دسترسی، پویایی، عدالت اجتماعی.
۵	نیومن (۱۹۶۴)	نظریه فضاهای قابل دفاع، در مجتمع های بلندمرتبه میزان وقوع جرم نسبت به مجتمع های کوتاه مرتبه و میان مرتبه بیشتر است.
۶	گل (۱۹۷۱)	تاکید بر تعاملات اجتماعی، پویایی فضایی، سرزندگی، مقیاس انسانی.
۷	آلتمن (۱۹۷۵)	تاکید بر امنیت، پویایی فضایی، تعامل اجتماعی، خلوت، فضای شخصی، قلمرو، ازدحام
۸	الکساندر (۱۹۷۹)	تاکید بر تعاملات اجتماعی، هویت، مقیاس انسانی، دسترسی، پویایی، عدالت اجتماعی.
۹	راپاپورت (۱۹۸۱)	تاکید بر تعاملات اجتماعی، توجه به سنت و فرهنگ، خوانایی فضا، امنیت، تراکم مطلوب، همگونی اجتماعی افراد، حافظه مکان و معنای فضا.
۱۰	موسسه توسعه پایدار (OISD)	تاکید بر ۴ اصل پایداری اجتماعی، برابری، شمول، انعطاف پذیری، امنیت.
۱۱	بانک جهانی	برابری، تحرک اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت، توانمندسازی، هویت فرهنگی.
۱۲	ایفناشل و هیچکاک (۱۹۹۳)	شهر و برنامه ریزی شهری، به عنوان یک پرده نمایش برای روابط اجتماعی معنادار و بادوام و قادر به تامین نیازهای اجتماعی نسل های کنونی و آینده، با نقشی کلیدی در ارائه یک ارتباط تکامل یافته بین ساختار شهری، ساختار اجتماعی و اقدامات اجتماعی.
۱۳	ساجس (۱۹۹۹)	عدالت و دموکراسی، فرصت های موثری از تمامی حقوق بشری (سیاسی، مدنی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) برای همه افراد
۱۴	پل و استرن (۲۰۰۰)	توسعه و یا رشدی سازگار با تکامل متوازن گروه های مدنی، محیطی مناسب برای گروه های مختلف فرهنگی و اجتماعی، یکپارچگی و انسجام اجتماعی، ارتقا کیفیت زندگی تمامی گروه های جمعیتی.
۱۵	کونینگ (۲۰۰۱)	تساوی حقوق در جامعه، به دور از هم گسیختگی اجتماعی، کیفیت خوب زندگی و معیشت برای همگان باشد.
۱۶	انجمن خدمات اجتماعی استرالیایی غربی (WACOSS (۲۰۰۲))	بعد اجتماعی برابر، متنوع، متصل و دموکراتیک همراه با کیفیت مناسبی از زندگی. برابری، تنوع، ارتباطات متقابل، کیفیت زندگی، مردم سالاری و حکمروایی. حمایت فعالانه از ظرفیت نسل های کنونی و آینده جهت ایجاد اجتماعات سالم و قابل زندگی.
۱۷	بیارت (۲۰۰۲)	تامین حداقل الزامات اجتماعی برای توسعه بلند مدت (سرمایه اجتماعی بحرانی) و شناسایی چالش های عملکردی موجود در یک جامعه در طول اجرای طولانی.
۱۸	زین لاکهارت و یارن (۲۰۰۲)	عدالت اجتماعی (فرصت های برابر و دست یابی به تمامی حقوق بشر)، انسجام و همبستگی (همدلی، همکاری و انجمن ها)، مشارکت (ایجاد فرصت برای تمامی افراد جهت ایفای نقشی موثر در فرآیند توسعه)، امنیت (امنیت شغلی و ایمنی در برابر مخاطرات طبیعی)
۱۹	بینز و مورگان (۲۰۰۴)	توجه و برآورده نمودن نیازهای اصلی انسان غلبه بر ناتوانی های فردی و انسانی رشد مسئولیت پذیری فردی و اجتماعی توجه و برنامه ریزی به منظور تامین نیازهای نسل های آینده.

نیازهای پایه، توجه به نیازهای نسل آینده، مشارکت، سرمایه اجتماعی، برابری.		
تامین نیازهای گسترده افراد، حفاظت از طبیعت و بازتولید آن در درازمدت، عدالت اجتماعی، کرامت انسانی و مشارکت.	لیتیگ و گریسلر (۲۰۰۵)	۲۰
حفظ و افزایش سرمایه اجتماعی، ایجاد اعتماد، همکاری و هماهنگی در بستر نهادهای مدنی. فراهم نمودن زمینه‌های توزیع برابر فرصت‌های توسعه در زمان حال و آینده. ارتقا بردباری اجتماعی و توجه به تفاوت‌های فرهنگی جوامع زمینه سازی مشارکت‌های مردمی در ایجاد و انتخاب برنامه‌های توسعه.	سینر و همکاران (۲۰۰۵)	۲۱
برابری اجتماعی و پایداری محلات. مشارکت محلی، حس مکان، پایداری محلی، امنیت، شبکه‌های اجتماعی و تعاملات.	براملی و همکاران (۲۰۰۶)	۲۲
توانایی تحقق نیازهای روانی، محافظت از مشخصه‌های محلی، طراحی منظر شهری، دسترسی، تامین خدمات اجتماعی، ایجاد فرصت‌های اشتغال	چان و لی (۲۰۰۸)	۲۳
تاکید بر تعاملات اجتماعی، مشارکت، احساس تعلق، روابط بین فردی بین ساکنین و همسایه‌ها، فعالیت جمعی، حمایت متقابل، ایمنی، دسترسی تسهیلات.	چوگول (۲۰۰۸)	۲۴
یکپارچگی اجتماعی، هویت و حس مکان، مشارکت و دسترسی، سلامتی، سرمایه اجتماعی، شادی و کیفیت زندگی.	کلاتونیو و دیکسون (۲۰۰۹)	۲۵
دیدگاه توسعه محور: حفاظت از ارزش‌ها، ساختار، رسوم و روابط اجتماعی. دیدگاه محیط محور: تامین ترجیحات، هنجارها و شرایط اجتماعی مورد نیاز افراد و حمایت از اقدامات پایداری در بعد زیست محیطی و در ارتباط با توزیع منابع و عدالت بین نسلی دیدگاه مردم محور: تاکید بر نگاهداشت سطوح همبستگی اجتماعی و جلوگیری از ایجاد هم‌گسختگی و دوقطبی‌های	دیویدسون و ویلسون (۲۰۰۹)	۲۶
تاکید بر تعاملات اجتماعی، مشارکت، پایایی جمعی، حس مکان، برابری اجتماعی، امنیت.	دمپسی (۲۰۱۱)	۲۷
آنچه افراد نیاز دارند (توسعه) در برابر آنچه برای محیط بیوفیزیکی مناسب است. (ارتباط) آنچه افراد نیاز دارند (توسعه) در برابر آنچه افراد می‌خواهند. (نگاهداشت) آنچه برای محیط بیوفیزیکی مناسب است. (ارتباط) در برابر آن چه افراد می‌خواهند. (نگاهداشت)	والانس و همکاران (۲۰۱۱)	۲۸

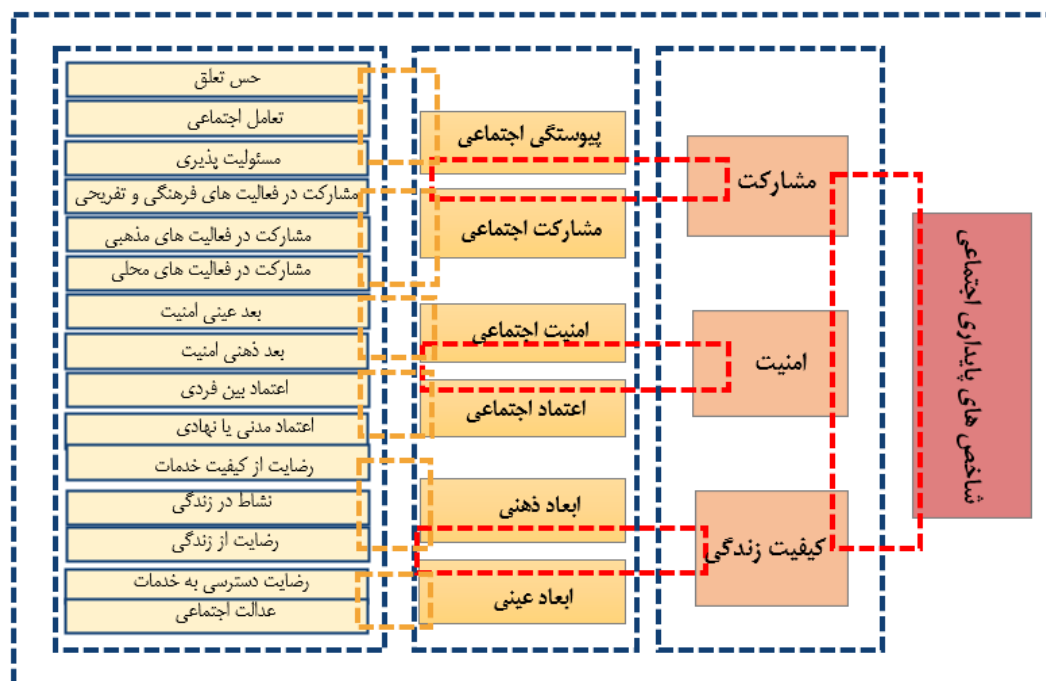
۵-۳- شاخص‌های پایداری اجتماعی و معماری

جامعه و اجتماع به شکل یک روح در کالبدی به نام معماری، حیات دارند. ویژگی‌های این کالبد است که در رشد و شکوفایی درون و روح آن تاثیر مستقیم داشته و رابطه متقابل بین این دو را شکل می‌دهند. در سه دهه گذشته مبانی معماری در کنار علوم اجتماعی به مسائل اجتماعی نیز معطوف شد. در واقع محیط در کنار علوم اجتماعی نقش و اهمیت خود را در بررسی پایداری باز یافت، بعد اجتماعی معماری پایدار مبتنی بر مثلثی از انسان، فضا و حیات جمعی است که پاسخگویی به ابعاد مذکور مستلزم توجه به شناخت ابعاد کالبدی، شناخت ابعاد موثر در حیات جمعی و فرصت‌های لازم جهت بروز فعالیت‌های اجتماعی، شناخت گروه‌های مختلف استفاده‌کننده، دست‌یابی به اهداف توسعه پایدار، نیازمند توانمندسازی گروه‌های محروم اجتماعی و مشارکت مردمی است. (حمزوی، ۱۳۸۹) از آن جایی که پایداری اجتماعی اصول سیاسی و اجتماعی را با مسائل

مربوط به مشارکت، شادی، رفاه و کیفیت زندگی ترکیب می‌کند، بنابراین نیازمند شبکه‌ای کالبدی - اجتماعی است. (ضرغامی، ۱۳۸۷) به عبارتی هر رابطه اجتماعی نیازمند ظرف مکانی است، و از آنجا که پایداری اجتماعی در مقیاس معماری، فضا را مورد بحث قرار می‌دهد، می‌تواند نقش تاثیرگذاری در یافتن راه‌حلهایی برای تاثیر متقابل گروه‌های اجتماعی بر همدیگر داشته باشد. (چاووشی ساروی و جلالی مطهری، ۱۳۹۵) پایداری اجتماعی در یک فضای معماری، وضعیتی است که کاربران از زندگی و حضور در آن فضا رضایت داشته باشند، به گونه‌ای که با گذشت زمان تعاملات اجتماعی بیشتر و اکثریت کاربران نسبت به فضای کالبدی مذکور، تعلق خاطر و دلبستگی یافته، ضمن محافظت از پایداری آن، در تداوم و بهبود وضعیت موجود مشارکت و همکاری داشته باشند. این مهم با برطرف شدن نیازهای فیزیکی و روانی انسان بدست می‌آید. در این راستا

نیازهای عملکردی و تأمین سلامت جسمی نیازهای انسانی است. (شکل شماره ۳) بنابراین عنوان پایداری اجتماعی در معماری در حقیقت برخاسته از رویکردهای فرهنگی اجتماعی در مباحث معماری می‌باشد. در این نگرش توجه به تاثیر رفتارها، اعتقادات و فرهنگ جامعه در معماری از اهمیت بالایی برخوردار است. (حبیبی، ۱۳۸۴)

طراحی محیط، نقشی اساسی به جهت برآورده کردن کلیه و روحی کاربران بر عهده دارد. (صادقی نیارکی و صنایعیان، ۱۳۹۴) معماری پایدار اجتماعی را می‌توان در چند شاخصه اصلی مورد بررسی قرار داد که شامل امنیت، ایجاد حس تعلق و هویت بخشی، زیبایی شناختی و آسایش اجتماعی بررسی کرد که هر کدام در صدد رفع برخی از

شکل شماره ۳: مدل شاخص های پایداری اجتماعی بر مبنای مشارکت، امنیت و کیفیت زندگی.

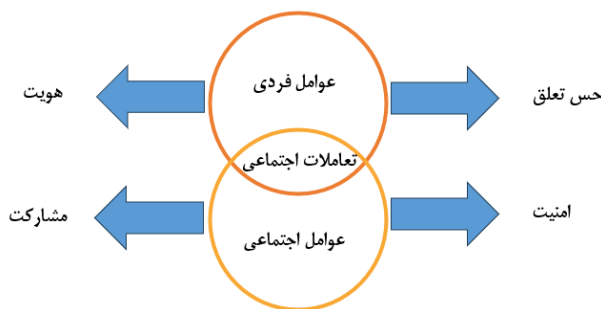
ماخذ: (اقتباس از نسترن و همکاران، ۱۳۹۲)

بهره‌مندی مادی و معنوی از آن، حس تعلق خاطر و وابستگی مکانی از سوی دیگر مطالعاتی صورت گرفته است. (خیرالسادات و همکاران: ۱۳۹۹) اهمیت و حساسیت آموزش معماری نسبت به برخی دیگر از تخصص‌ها در این است که در این رشته نمی‌توان به سادگی رشته‌هایی مثل علوم طبیعی یا رشته‌های فنی مهندسی، نسبت به انتقال دانش و تجربیات حرفه‌ای اقدام نمود. (برادبنت، ۱۳۸۹) دغدغه اولیه معماران، به وجود آوردن فضا برای برآورده ساختن فعالیت‌ها و زیست انسان است. حال آن‌که همین طراح و معمار خود نیازمند زمینه‌ای است که بتواند این مسئله را در خود ارزیابی و به درستی تحلیل نماید. عوامل کالبدی و عملکردی در فضاهای آموزش معماری به خصوص

5-4- ضرورت توجه به رویکرد پایداری اجتماعی در فضای دانشکده‌های معماری

آموزش عالی، نوعی جامعه پذیری جدید برای دانشجویان و به معنای عضویت در یک اجتماع علمی فرهنگی با مناسبات، روابط و هنجارهای خاص خود است. درک دانشکده به عنوان محیطی اجتماعی- فرهنگی به معنای وجود یک ساختار اجتماعی و زمینه تعاملاتی و مجموعه‌ای از مناسبات میان اعضای این جامعه (دانشجویان و اساتید) می‌باشد. (قانع‌راد و ابراهیم آبادی، ۱۳۸۹) در عصر کنونی در رابطه با اهمیت توجه به مباحث کیفی در فضاهای آموزشی و نقش آن در شکل‌گیری ارتباطات سالم در مکان از یکسو و کسب

طریق، موجب رضایتمندی بیشتر استفاده کنندگان از فضا شده (لنگ، ۱۳۸۳) آنها را به ماندن در فضا برای زمان بیشتری تشویق کند. این امر در دانشکده‌های معماری به طور ویژه‌ای مورد اهمیت می‌باشد. با توجه به نوع آموزش نظری و عملی رشته معماری و جنس توانایی‌هایی که می‌بایست دانشجویان این رشته کسب کنند، همچون تفکر خلاق و انتقادی و تفکر گروهی و همچنین ارتباط نا گسسته این رشته با جامعه و انسان‌ها و... لزوم وجود تعاملات اجتماعی میان دانشجویان این رشته به طور ویژه‌ای احساس می‌شود. (شکل شماره ۴) دست‌یابی به مهارت‌های اجتماعی برای دانشجویان، لزوماً در آتلیه‌ها و فضاهای رسمی دانشکده امکان‌پذیر نیست بلکه فضاهای جمعی و غیررسمی شاید مکان‌های مناسب‌تری برای ملاقات و تعامل با دانشجویان ترازهای بالاتر، دانشجویان سایر رشته‌ها، انجام کارهای گروهی، بازبینی و قضاوت پروژه‌ها و... باشند. (علیتاجر و زارعی حاجی آبادی : ۱۳۹۵) با مشارکت بی‌واسطه دانشجویان در خلق و بهره‌برداری از فضاهای جمعی و انعطاف‌پذیر، امکان رشد اجتماعی و پرورش خلاقیت‌های محیطی در آنان فراهم می‌گردد. (رحیمی‌مند و عباس‌پور، ۱۳۹۴) دانشجویان با حضور در فضاهای جمعی و تعاملی، امکان اجتماعی شدن و پیوستن به اجتماع و آموزش فعال را تجربه می‌نمایند. (فکوریان و حمزه نژاد، ۱۳۹۷)

دانشکده‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. اگر وضع کنونی معماری معاصر ایران، مطلوب و مقبول نیست، بخش قابل توجهی از آن به فضای آموزش معماری مربوط می‌شود. (علی‌الحسابی و همکاران: ۱۳۸۷) به منظور دستیابی به مؤلفه‌های کیفی مؤثر بر فضاهای آموزشی معماری می‌بایست با هدف گذاری بر ارتقای عوامل ادراکی و معنایی، در جهت بهبود آنها گام برداشت. به عقیده صاحب‌نظران، امروزه ساختار سیال و چندلایه محیط آموزش معماری، نیازمند نوعی طراحی و تبیین عملکردی است که دیدگاه وسیع‌تری در رابطه با دانش و مهارت‌های بین‌مرزی داشته باشد. (Garip, 2012)

فضای آموزش معماری به عنوان یک بخش اصلی از محیط آموزشی و امکانات آموزشی، باید به شکل فعال از فرایند یادگیری که ریشه در آموزش کاربردی و چند رشته‌ای دارد، حمایت کند (Gislason, 2007) یافته‌های کورت نشان می‌دهد که نوع و ساختار طراحی داخلی فضای آموزش معماری و همچنین کل مجموعه به عنوان مهم‌ترین مکان تفکر دانشجویان معماری از اهمیت بالایی برخوردار است، که نه تنها بر روی دید معمارانه دانشجویان مؤثر خواهد بود، بلکه کیفیت مطلوب ذهنی آن باعث تداوم تاریخی آن می‌گردد. (Kurt: 2009)

پایداری اجتماعی مکان، به معنای توانمندی مکان برای غلبه بر چالشها و مسائل، و واکنش بهینه به تغییرات بیرونی است؛ که نیازها و عکس‌العمل‌های کیفی افراد را نسبت به مکان حاضر در آن، مورد توجه قرار داده‌است. ارتباط بین کیفیت آموزش و تعامل انسان و محیط، توجه به کیفیت فضای آموزش عالی را تبیین می‌کند؛ لذا، احقاق خصوصیات پایداری اجتماعی مکان در فضای آموزشی به مثابه عاملی جهت ارتقا کیفیت مکان الزامیست. (بدری بنام و همکاران : ۱۳۹۹) از سوی دیگر زندگی اجتماعی دانشجویان در تمام فضاهای رسمی و غیررسمی دانشکده می‌تواند به طور گسترده‌ای فرآیند یادگیری را تحت تأثیر قرار دهد. (علیتاجر و زارعی حاجی آبادی : ۱۳۹۵) به اعتقاد روانشناسان محیط و طراحان فضاهای آموزشی، محیط کالبدی دانشگاه بایستی به گونه‌ای سازماندهی گردد که هر فرد را با توجه به ویژگی‌های فردی تشویق به فعالیت و یادگیری نماید. (فکوریان و حمزه نژاد، ۱۳۹۷) کیفیت تعاملات رسمی و غیررسمی در پردیس دانشگاهی می‌تواند احساس تعلق به مکان را بالا برد و از این

شکل شماره ۴): عوامل موثر بر تعاملات اجتماعی دانشجویان دانشکده های معماری.

ماخذ: (انتباس از غفوریان و همکاران ۱۳۹۵)

6- مدل پایداری اجتماعی مکان در کالبد دانشکده معماری بر اساس مدل جان لنگ

شاخص های کیفی که معرف پایداری اجتماعی و مؤثر بر ارتقاء کیفیت فضا شود و بر حوزه مفهومی «مکان» منتسب باشند به عنوان شاخص های پایداری اجتماعی مکان شناخته می شوند. (شیعه و همکاران، ۱۳۹۶) پایداری اجتماعی مکان، به معنای توانمندی مکان برای غلبه بر چالشها، مسائل و واکنش بهینه به تغییرات بیرونی، با ایجاد تحرک اجتماعی، همبستگی اجتماعی، ظرفیت سازی نهادی،

شکل شماره ۵): مدل جان لنگ جهت تامین پایداری اجتماعی فضاهای مصنوعی. ماخذ: (نوربرگ شولتز، ۱۳۸۴)

بستر پیر و هشتهای پیشین

طبق مدل پیشنهادی ترسیم شده، رعایت استانداردهای طراحی، تسهیلات و تجهیزات کافی به منظور تامین نیازهای فیزیولوژیکی، خوانایی، دسترسی پذیری و امکان نظارت بر محیط به منظور تامین نیاز به امنیت، وجود فضاهای مشارکتی و تعاملی به منظور تامین نیاز به وابستگی، ایجاد فضاهای مداخله ای و فضاهای متناسب با نیازهای کاربر به منظور تامین نیاز به عزت نفس، تنوع فضایی، ایجاد فضای خلوت و حریم شخصی به منظور تامین نیاز به تحقق خویشتن، تناسبات و هارمونی بصری و فضایی به منظور تامین نیازهای شناختی و زیباشناختی از جمله راهکارهای ارتقا کیفیت فضایی و پایداری اجتماعی در دانشکده معماری به شمار می روند.

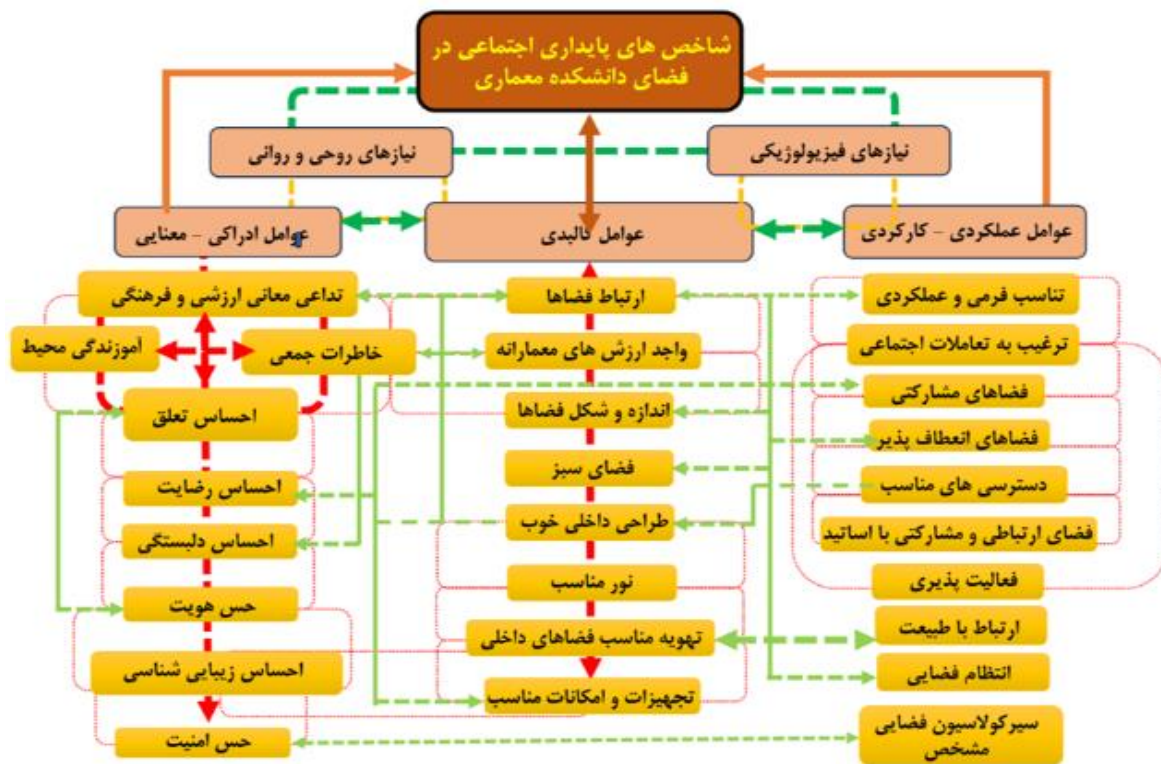
در پژوهش حاضر بر اساس نیازهای انسانی و چگونگی پاسخ دهی کالبد معماری با توجه به رویکرد جان لنگ، و بر اساس نظریات اندیشمندان و صاحب نظران مدلی به شرح زیر ارائه می گردد. (شکل شماره ۶) در این ساختار توجه به نیازهای انسانی کاربران به عنوان یک وجه و چگونگی پاسخگویی به این نیازها در وجه دیگر قرار می گیرد. این مدل به گونه ای ترسیم گردیده که به نیازهای انسانی در ساختار کالبدی در فضای دانشکده های معماری پاسخ داده شود. بر این اساس، طراحی معماری، ارتقا کیفیت مکان، اولویت بندی کیفیت های محیط، همخوانی الگوهای زیست محیطی و الگوهای کالبدی بنا و در نهایت چگونگی انعکاس این نیازها در کالبد فضای معماری، شروط الزام جهت تامین پایداری اجتماعی فضای کالبدی است. (حسن زاده و فرخزاد، ۱۳۹۶)

شکل شماره ۶: مدل پایداری اجتماعی مکان در دانشکده های معماری بر اساس مدل جان لنگ
ماخذ: (نگارندگان)

عدم توجه به مولفه های پایداری اجتماعی مکان باشد. پایداری اجتماعی مقوله ای کلی است و در تبیین مولفه های آن، اتفاق نظر وجود ندارد. در زمینه پایداری اجتماعی مکان هایی

7- نتیجه گیری
امروزه طراحی فضای دانشکده های معماری با توجه به آنکه مکانی برای آموزش طراحان آینده به شمار می روند، نیاز به توجه و بازبینی مجدد دارند. یکی از دلایل عدم مقبولیت و

رضایتمندی دانشجویان از فضای آموزشی می تواند به دلیل
شکل شماره ۷: مدل شاخص های پایداری اجتماعی مکان در فضای دانشکده معماری. ماخذ: (نگارندگان)

رابطی بر ارتقا کیفیت فضایی دانشکده معماری با رویکرد پایداری اجتماعی مکان

همچون دانشکده معماری، افزایش سطح کیفی فضاها با ایده‌های معمارانه همچون: فرم و هندسه فضایی، دسترسی های مناسب و خوانا، ابعاد مناسب و تناسب فضایی، کیفیت مناسب مصالح، تهویه مناسب، نورپردازی صحیح و پیش بینی فضاهای مشارکتی، در افزایش تعاملات اجتماعی، حس دلبستگی و تعلق به مکان، همبستگی و هویت موثر خواهند بود و به عبارتی فضای آموزشی را از لحاظ اجتماعی به سمت پایداری سوق می‌دهند. فضایی که دانشجو از حضور در آن احساس رضایت دارد و با حس هویت و دلبستگی به آن فضا در جهت حفظ آن می‌کوشد. بر این مبنا، با توجه به نظرات مختلف صاحب‌نظران و اندیشمندان و با توجه به ساختار مدل جان لنگ در حوزه پایداری اجتماعی، مدل پیشنهادی

شاخص های پایداری اجتماعی مکان در فضای دانشکده معماری در جهت ارتقا کیفیت فضای این دانشکده‌ها به شرح زیر ارائه می‌گردد. (شکل شماره ۷) در مدل پیشنهادی، نیازهای انسان به دو دسته کلی نیازهای فیزیولوژیکی و نیازهای روحی روانی، تعریف می‌گردد، سپس بر اساس عوامل کالبدی، ادراکی-معنایی و عملکردی، ویژگی های فضایی متناسب با نیازها تبیین می‌شوند. بدین ترتیب ساختار کالبدی دانشکده های معماری، می تواند زمینه ساز حضور و تعاملات دانشجویی شده و در نهایت به حفاظت و صیانت از آن بینجامد.

فهرست منابع:

برادبنت، جفری. (۱۳۸۹). با برادبنت درباره معماری، به کوشش حمید ندیمی، ترجمه نیلوفر رضوی، هدیه نوربخش و کیوان جورابچی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.

جاودان، مجتبی و رکن الدین افتخاری، عبدالرضا. (1394). ارزیابی شاخص های توسعه پایدار اجتماعی در حوزه‌های روستایی بخش سرپند (شهرستان شازند - استان مرکزی)، مجله کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور در برنامه ریزی، دوره ۶، شماره (۱) پیاپی (۱)، صص ۴۵-۶۸.

چاووشی ساروی، سیده فاطمه؛ جلالی مطهری، ستاره‌السادات. (۱۳۹۵). بررسی جایگاه فرهنگ و نیازهای انسان در معماری بومی تبرستان با رویکرد پایداری اجتماعی، کنفرانس بین المللی مهندسی معماری و شهرسازی، تهران.

حاجی آقا بزرگ، آمنه؛ چرخچیان، مریم؛ قبادیان، وحید. (۱۴۰۰). رهیافتی در ارزیابی شاخصه‌های موثر بر حس دلبستگی در فضاهای میانی مجتمع های مسکونی شهر تهران، مطالعات جامع در مدیریت شهری، سال دوم، شماره ۸، صص ۳۷-۵۰

حبیبی، سیدمحسن. (۱۳۸۴). از شار تا شهر، تحقیقی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

حسن زاده، زهرا؛ فرخ زاد، محمد. (۱۳۹۶). مروری بر شاخص های پایداری اجتماعی در معماری و شهرسازی، سومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری.

حمزوی، راضیه. (۱۳۸۹). بررسی کارکرد مدارس اجتماعی با تاکید بر اندیشه‌های پایداری اجتماعی، گزارش سازمان نظام مهندسی ساختمان استان فارس، ۱۹ (۶۶-۶۷) ۹۴-۹۹.

خیرالسادات، اکرم السادات؛ داودی رکن آبادی، ابوالفضل؛ پیروای ونک، مرضیه. (۱۳۹۹). ارائه نگرش نوین بر بازخوانی مفهوم خاطره و

احدی، امین اله؛ خان محمدی، محمد علی. (۱۳۹۴). عملکرد بهتر دانشجویان با بهره گیری مناسب از نور روز در کلاس های آموزشی، بررسی موردی: دانشکده معماری دانشگاه علم و صنعت ایران، نشریه نامه معماری و شهرسازی، شماره ۱۵.

اسلامی، سید غلامرضا؛ نقدبیشی، رضا. (۱۳۹۱). مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا با اقتباس از گذشته، معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۵، شماره ۹، صص ۱-۱۷.

انصاری، شهربانو؛ تقوایی، علی اکبر؛ رفیعیان؛ مجتبی. (۱۳۹۶). پایداری اجتماعی و چارچوب مفهومی آن، کنفرانس بین المللی عمران معماری و شهرسازی ایران معاصر، ایران تهران.

ایروانی، کبری؛ زندیه، مهدی. (۱۳۹۵). تاثیر پایداری اجتماعی در طراحی فضاهای آموزشی، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.

بدری بنام، نسیم؛ موسوی، میرسعید؛ اکبری نامدار، شبنم؛ ایران زاده، سلیمان. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر بر پایداری اجتماعی مکان در فضای آموزشی (نمونه موردی دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی تبریز)، شهر ایمن، (۵)۲.

بدری بنام، نسیم؛ موسوی، میرسعید؛ اکبری نامدار، شبنم؛ ایران زاده، سلیمان. (۱۳۹۹). تبیین الگوی پایداری اجتماعی مکان با هدف ارتقا کیفیت مکان در فضاهای آموزشی (نمونه موردی: دانشکده معماری دانشگاه هنر اسلامی تبریز). هویت شهر، دوره ۱۴، شماره ۴۴، صص ۳۳-۴۶

دانشگاه بوعلی و پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران، نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، دوره ۲۱، شماره ۱. غفوریان، میترا؛ افشین مهر، وحید؛ نوروزی زاده، زهرا. (۱۳۹۶). **بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی موثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در مجموعه‌های مسکونی**. (مطالعه موردی: محله‌بازدر تهران)، هویت شهر، ۱۱(۳۰)، ص ۳۱-۴۴.

فکوریان، فلورا، و حمزه نژاد، مهدی. (۱۳۹۷). **ساختمان دانشکده معماری، زمینه پرورش خلاقیت دانشجویان معماری**. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۲، ۴۳-۸۶.

قافله باشی، سید حامد؛ زیاری، کرامت اله؛ رامندی، محمد ادیب. (۱۳۹۶). **ارزیابی میزان رضایتمندی و پایداری اجتماعی در مسکن مهر استان البرز، همایش ملی معماری و شهرسازی**. قانع‌ی راد، محمدامین؛ ابراهیم آبادی، حسین. (۱۳۸۹). **تاثیر ساختار اجتماعی آموزش بر عملکرد دانشجویان**، مجله آموزش عالی ایران، دوره ۲، شماره ۴، ص ۱-۲۷.

کورت گروتو، پورگ. (۱۳۷۵). **زیبایی شناسی در معماری**، ترجمه: جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران (تاریخ انتشار متن اصلی: ۱۹۸۷).

گرچی مهبلانی، یوسف. (۱۳۸۹). **معماری پایدار و نقد آن در حوزه محیط زیست**، معماری و شهرسازی ایران، دوره (۱)، شماره (۱) لنگ، جان. (۱۳۹۹). **آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط)**، ترجمه علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ یازدهم، تهران.

مافی، عزت الله؛ داوری نژاد مقدم، مسعود. (۱۳۹۱). **شناخت ابعاد پایداری و ارتقا آن به منظور دستیابی به توسعه پایدار شهری**، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار و عمران شهری.

متین فر، مهدی؛ اخلاق پسند، سولماز. (۱۳۹۵). **کنکاشی در طراحی مجتمع های مسکونی با رویکرد بر پایداری اجتماعی**، کنفرانس بین المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی.

نسترن، مهین؛ بصراوی، نرگس. (۱۳۹۵). **نگاهی به تجارب جهانی در خصوص پایداری اجتماعی**، ششمین کنفرانس بین المللی توسعه پایدار و عمران شهری.

نسترن، مهین؛ قاسمی، وحید؛ هادی زاده زرگر، صادق. (۱۳۹۲). **ارزیابی شاخص های پایداری اجتماعی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه ANP**، جامعه شناسی کاربردی، دوره ۲۴، شماره پیاپی ۵۱، ص ۱۵۵-۱۷۳.

نقصان محمدی، محمدرضا؛ حاجی رضایی، سارا. (۱۳۹۲). **نقش عرصه‌های عمومی در پایداری اجتماعی شهر (نمونه موردی: خیابان زند شیراز)**، اولین همایش ملی جغرافیا شهرسازی و توسعه پایدار.

نوربرگ شولتز، کریستین. (۱۳۸۴). **مفهوم سکونت**، ترجمه محمود امیر یاری، نشر آگاه، تهران.

جایگاه‌ان در ارزیابی کیفی عملکرد فضاهای جمعی (مورد مطالعه: دانشکده هنر و معماری یزد)، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال دوازدهم، شماره دوم.

رحیمی، لیلیا؛ قاسم زاده، بهنام. (۱۳۹۵). **تبیین و ارزیابی مولفه‌های موثر بر کیفیت فضای دانشکده‌های معماری از دیدگاه دانشجویان مطالعه‌ای در دانشکده‌های معماری دانشگاه‌های تبریز هنر اسلامی و آزاد تبریز**، معماری و مرمت ایران، سال ششم، شماره ۱۱.

رحیمی‌مند، مریم؛ عباس پور، عباس. (۱۳۹۴). **تاثیر شیوه‌های جدید آموزش بر خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان**، فصلنامه علمی پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۴(۴)، ۱۹۹-۱۴۲.

شیخی، محمد؛ جمعه پور، محمود؛ سجادی، افشین. (۱۳۹۷). **سنجش رابطه میان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیطی و پایداری اجتماعی**، دانش شهرسازی، دوره ۲، شماره ۴، صص ۱۹-۳۱.

شیعه، اسماعیل؛ دانشپور، سید عبدالهادی؛ روستا، مریم. (۱۳۹۶). **تدوین مدل شاخص های مکانی پایداری اجتماعی به کمک روش دلفی و تکنیک شانون**، معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۱۹، ص ۱۱۹-۱۲۹.

صادقی نیارکی، زهرا و صنایعیان، هانیه. (۱۳۹۴). **الگوهای کالبدی معماری با رویکرد پایداری اجتماعی در مجتمع مسکونی**، دومین کنفرانس بین المللی پژوهش در مهندسی علوم و تکنولوژی، دب، امارات متحده عربی.

ضرغامی، اسماعیل. (۱۳۸۷). **اصول پایداری اجتماعی در مجتمع های مسکونی تهران**، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران.

طاهریان، مونا؛ زارع، لیلیا؛ شومال، سعید. (۱۳۹۴). **تاثیر فرهنگ ایرانی بر معماری اسلامی مسکونی ایران با رویکرد پایداری اجتماعی**، همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی، رشت، دانشگاه پیام نور استان گیلان.

عزیززاده، غزاله. (۱۳۹۴). **تدوین شاخص های پایداری اجتماعی در عرصه همگانی**، همایش بین المللی توسعه پایدار و عمران شهری.

عسگری، نقی. (۱۳۹۹). **ارزیابی پایداری اجتماعی محلات نوسازی شده شهر تهران (نمونه محلات شبیری، جی، شمشیری)**، شهر ایرانی اسلامی، شماره ۴۲، دوره ۱۱.

علی‌الحسابی، مهران؛ نوروزیان ملکی، سعید. (۱۳۸۷). **مدارس معماری، مکان آموزش یا محل تعلیم؟ نگاهی به تجربه آموزشی طراحی معماری**، سومین همایش آموزش معماری، تهران، دانشگاه تهران.

علیتاجر، سعید؛ زارعی حاجی آبادی، فاطمه. (۱۳۹۵). **نقش محیط ساخته شده در تعاملات دانشجویان در فضای غیر رسمی مدارس معماری**، نمونه موردی: دانشکده هنر و معماری

- the SSI-the sustainable society index. Journal of Ecological Economic 66: 228-242
- Widok, Andi. (2009): Social Sustainability: theories, concepts, practicability. **Environmental Informatics and Industrial Environmental protection: concepts, methods and tools**. Aachen: shaker verlag, student workshop, Berlin.
- Word Commission on Environment & Development (1987). **Our Common Future**, Oxford: Oxford University Press.
- نوری، الهام. (۱۴۰۰). فضاهای مفصلی راهکاری در پایداری معماری، نشریه علمی اندیشه معماری، دوره ۵، شماره ۹، ص ۱۲۰-۱۳۴
- واعظ زاده، ساجده؛ نقی، اسدالله؛ ایاسه، علی. (۱۳۹۴). **مولفه‌های پایداری اجتماعی در برنامه‌های توسعه ایران**، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۷(۲)، ۴۵-۵۹
- هوشمند، پگاه؛ نقی زاده، محمود. (۱۳۹۶). **رویکرد پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی**، چهارمین کنفرانس ملی معماری و شهرسازی (پایداری و تاب آوری از آرمان تا واقعیت)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.
- یوسفی قلعه سلیمی، نیلوفر، نسترن، مهین، و زنگی آبادی، علی. (۱۳۹۲). **بررسی مفاهیم و معیارهای پایداری اجتماعی**. کنفرانس بین المللی توسعه پایدار و عمران شهری.
- Chan E and Lee G. K. L. (2008). **Critical factors for improving social sustainability of urban renewal projects**, social indicators research, 243-256.
- Colantonio A and Lane G. (2007). **Measuring social sustainability, Best Practice from Urban Renewal in the EU**, EIBURS Working Paper Series, Oxford Institute for Sustainable Development.
- Colantonio, A., and T. Dixon. (2009). **Measuring Socially Sustainable Urban Regeneration in Europe: Oxford Institute for Sustainable Development (OISD) School of the Built Environment**.
- Csanádi G, Csizmady A, and Olt G. (2011). **Social sustainability and urban renewal on the example of Inner-Erzsébetváros in Budapest**, Society and Economy, 199-217.
- Garip, B., & Garip, E. (2012). **Addressing Environmental Design in Interior Architecture Education: Reflections on the Interior Design Studio**. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 51, 972-979.
- Gisalson, N. (2007). **Placing Education: The school as architectural space**. Paideusis, 16(3), 5-14
- Littig, B. and Grießler, E. (2005), International Journal of Sustainable Development, Vol. 8: 2/1, pp. 79-65
- Long, D. (2005). **key Issue for sustainable rural communities**. European Institute urban Affairs Liverpool - Johan mores university.
- Mak M. Y and Peacock C. J, (2011). **Social Sustainability: A Comparison of Case Studies in UK, USA and Australia**, 17th Pacific Rim Real Estate Society Conference, Gold Coast.
- McKenzie, S. (2004). **Social sustainability: towards some definitions**. Hawke Research Institute Working Paper Series.
- Van de Kerk, G., and M. Arthur, (2008). **A comprehensive index for a sustainable Society**,